

SUBA ZOLTÁN – OMUL DIN SPATELE APARATULUI DE FOTOGRAFIAT

MARIUS CÂMPEANU¹

SUBA ZOLTÁN-THE MAN BEHIND THE CAMERA

ABSTRACT

Suba Zoltán was one of the Baia Mare greatest photographers. He learned the photographic technique in Baia Mare (between years 1925-1929 he was the disciple of the famous photographer Huszthy Matyas) and in the capital of Hungary - Budapest.

After the apprenticeship period, he worked in various photographic workshops from Targu Mures and Miercurea Ciuc.

In Baia Mare he professed as a professional photographer between years 1937-1977 (the year of retirement). He made portrait photos, images with Baia Mare, and photos at various events with political, cultural and sports significance.

After him remained an impressive collection of clichés on glass, whose acquisition started by the County Museum of History and Archeology in 2014.

Through photos taken through photos taken during his lifetime, Suba Zoltán can be considered a "chronicler" of the city of Baia Mare.

Keywords: photographer, photo, photographic workshop, glass negative, collection.

E greu să scrii despre o persoană pe care n-ai cunoscut-o, dar care ți-a împărtășit atât de multe în ultimii ani. Personal, pe Suba Zoltán nu am avut ocazia să îl întâlnesc vreodată, dar prin intermediul fotografiilor din albumele de familie și a numeroaselor discuții purtate cu distinsa doamnă Agneta Suba, fiica fotografului, am reușit să pătrund în sensibilitatea acestuia, având sentimentul că l-aș fi cunoscut de o viață. Privindu-l în fotografii, în diferite ipostaze ale vieții, mi-a lăsat impresia unui tip elegant și fermecător, un Don Juan al perioadei interbelice cu un real talent actoricesc. Analizându-i întreaga sa activitate, am constatat că talanții primiți la naștere de Suba Zoltán nu au fost în zadar, deoarece de la vârsta majoratului începând latura artistică a reușit să și-o exprime prin intermediul fotografiei, invenție apărută în Europa în

¹ Muzeograf, doctor în istorie, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș – Baia Mare; e-mail: mariuscampeanu2005@gmail.com.

deceniile 3-4 ale secolului al XIX-lea și care, după un anumit interval de timp, și-a găsit pionieri inclusiv la Baia Mare.

În materialul de față, prin cuvinte și imagini, prezentăm o scurtă biografie și o analiză succintă a activității lui Suba Zoltán, care datorită pasiunii pentru fotografie a lăsat posterității o valoroasă moștenire. În urma celor cinci decenii în care a activat ca fotograf profesionist, la care se adaugă alte trei decenii de viață (după pensionare), în care aparatul de fotografiat l-a însoțit mereu, asemeni unui prieten fidel și tăcut, acesta a realizat un număr impresionant de fotografii. A mai lăsat în urma sa numeroase aparate și accesorii foto, și nu în ultimul rând o impresionantă colecție de negative pe sticlă și celuloid.

”Recuperarea” culturală a destinului fotografului și moștenirea lăsată de către Suba Zoltán în anul 2016, au reprezentat temele principale ale unui proiect expozițional inedit, inițiat de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, care s-a bucurat de un succes deosebit. În primăvara anului 2017, viața și activitatea fotografului băimărean au fost prezentate în albumul biografic *Suba Zoltán*, editat în limbile maghiară și română (editor Dávid Lajos, imprimat la Cromatica Press din Baia Mare), și în cadrul mesei rotunde cu tema *Fotografia – document istoric. Colecția Suba Zoltán*, desfășurată la 23 mai 2017 de instituția muzeală amintită, în cadrul celei de-a treia ediții a *Zilelor Maramureșului* (program cultural organizat de Consiliul Județean Maramureș).

Suba Zoltán (1911-2009). Repere biografice

Suba Zoltán s-a născut la data de 29 septembrie 1911, la Baia Mare, în familia lui Suba Ioan (de meserie coafor și frizer) și Etelca. A urmat clasele primare și gimnaziale în orașul natal, după care, între anii 1922 și 1925, a studiat la Liceul reformat *Wesselényi* din Zalău.

În anul 1925, la îndemnul tatălui său, s-a angajat în atelierul lui Huszthy Matyás, care era, la vremea respectivă, singurul fotograf al Băii Mari (atelierul funcționa în apropierea pieței vechi a orașului, pe strada Podul Viilor, numărul 15, la etajul clădirii amplasate vizavi de biserica reformată). Potrivit înțelegerii făcute de tatăl său cu Huszthy, după trei ani de ucenicie în al patrulea an trebuia să lucreze ca și calfă, acesta reprezentând costul uceniciei. În anii de ucenicie a fost preocupat în special de portretistică, iar în anul în care a lucrat calfă, principala sarcină profesională a fost retușarea, etapă finală în realizarea fotografiilor. Perioada cuprinsă între anii 1925 și 1929 – potrivit însemnărilor autobiografice –, a fost benefică atât din punct de vedere profesional (s-a familiarizat cu secretele artei fotografice), cât și din perspectiva inițierii culturale, tânărul ucenic acumulând numeroase informații din ziarele, revistele și operele literare aflate în biblioteca fotografului Huszthy. De asemenea, s-a împrietenit și a colaborat cu numeroși artiști de prestigiu din Școala de pictură băimăreană, dintre care îi amintim pe Aba-Novák Vilmos,

Thorma János, Nagy Oszkár, Jándi Dávid, Kriszán János, Csikós Antónia, care veneau des în atelierul de pe Podul Viilor pentru a-și comanda fotografii după lucrările lor.

După anii lucrați în atelierul Huszthy, în anul 1929 Suba Zoltán a primit o carte de muncă, o adeverință referitoare la activitatea desfășurată și un atestat care îi oferea calitatea de membru al breslei meseriașilor, dar și posibilitatea angajării într-un alt atelier fotografic. În vara aceluiași an s-a angajat la Târgu Mureș, în atelierul lui Horváth Victor, fotograf și furnizor al Casei Regale. Potrivit celor scrise în *Autobiografie* (primul capitol din albumul semnalat în textul introductiv al studiului de față), lucra 14 ore în fiecare zi, inclusiv duminica înainte de masă. Își desfășura activitatea atât în atelier (retușa fotografiilor), cât și în compartimentul foto, unde trebuia să pregătească zilnic între 15 și 30 de negative pe sticlă. După circa 8 luni de "exploatare" la Târgu Mureș, în anul 1930 a revenit la Baia Mare. Ajuns acasă, s-a angajat timp de un an în atelierul mentorului său, fotograful Huszthy Mátyás.

În anul 1931, în urma unui anunț din ziar, a plecat la Miercurea Ciuc pentru a se angaja în atelierul lui Aladics Zoltán (de meserie inginer silvic), care își deschisese propriul atelier deoarece rămăsese fără slujbă, în urma desființării posesoriatelor din Secuime. Având în vedere cunoștințele profesionale acumulate, Suba Zoltán a avut rolul de coordonator al atelierului fotografic. Temperaturile scăzute și condițiile grele, de iarnă, de la Miercurea Ciuc i-au trezit tânărului fotograf baimărean pasiunea pentru patinaj artistic și hochei pe gheață.

Între anii 1933 și 1935, Suba Zoltán a efectuat stagiul militar la Giurgiu, la granița româno-bulgară. În această perioadă a realizat numeroase fotografii cu și pentru camarazii săi de arme. După ce a fost lăsat la vatră, a lucrat în atelierul lui Sertlin Gyurka, un coleg din Baia Mare, realizând aproximativ 500 de cărți poștale cu regele Carol I și cu imagini din mină.

În vara anului 1937 a făcut o călătorie de studii la Budapesta, unde timp de 3 luni s-a perfecționat în tehnica portretului, în atelierul renumitului fotograf Székely Aladár, de la care a primit numeroase rețete pentru realizarea fotografiilor de pe negativele de sticlă. Stagiul profesional desfășurat în capitala Ungariei a reprezentat și un bun prilej de a intra în contact cu numeroși fotografi maghiari, de la care și-a completat cunoștințele utile practicării acestei meserii.

După revenirea la Baia Mare, în toamna anului 1937, cu ajutorul părinților și-a deschis propriul atelier fotografic în centrul vechi al orașului, locație în care și-a desfășurat activitatea până în anul 1953. Din această perioadă de activitate profesională s-a păstrat o impresionantă colecție de negative pe sticlă (11.821 de bucăți). La data de 25 martie 1948 s-a căsătorit cu Klement Rozália. În urma mariajului, s-au născut două fete: Marta (născută la 28

februarie 1949 - decedată la 10 februarie 2016) și Agneta, născută la 25 decembrie 1951.

Între anii 1953 și 1959, Suba Zoltán a avut atelierul fotografic acasă, pe fosta stradă Stalingrad (în prezent, strada Țibleșului). În acest interval de timp, pentru realizarea buletinelor de identitate a străbătut satele din jurul Băii Mari, fotografiind circa 15.000 de persoane. În lipsa vreunui ucenic sau angajat, la prelucrarea negativelor pe sticlă și retușarea fotografiilor a fost ajutat de soție de nenumărate ori.

În anul 1959 a fost obligat să intre în cooperatie, motiv pentru care și-a mutat atelierul într-un imobil nou, construit pe strada Podul Viilor. În cadrul Cooperativei *Gutinu* l a activat până în anul 1962, când s-a transferat la Institutul Pedagogic, recent înființat. În cadrul acestei instituții de învățământ superior și-a desfășurat activitatea până în momentul pensionării (anul 1977). În acești 15 ani de activitate a realizat diapozitive și fotografii în domeniul geologiei, botanicii, fizicii și al altor științe, care erau utilizate de profesori la prelegerile susținute în fața studenților, dar și la ilustrarea lucrărilor de diplomă și de doctorat. Potrivit însemnărilor autobiografice, scrise la începutul anului 2003, aceasta a fost perioada cea mai frumoasă din întreaga lui existență, la care a reflectat întotdeauna cu nostalgie, deoarece s-a bucurat de respect și grațitudine din partea conducerii și a corpului profesoral de la Institutul Pedagogic.

În ultimele două decenii de viață, Suba Zoltán a continuat să realizeze instantanee fotografice în diferite zone ale orașului Baia Mare și în împrejurimi, fiind preocupat îndeosebi de fotografia peisagistică (ultimele fotografii au fost realizate în anul 1993, acestea fiind păstrate în albumele de familie). A încetat din viață la data de 9 decembrie 2009, la frumoasa vârstă de 98 de ani.

Suba Zoltán în cadrul istoriei fotografiei băimărene

Cu toate că nu ne-am propus să realizăm un istoric referitor la apariția fotografiei și a primilor fotografi la Baia Mare, amintim doar faptul că primele imagini realizate aici datează din anii 1850-1860, prezentând colțul de nord-est și latura de vest a pieței vechi a orașului (fotografiile se păstrează în colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș). Primii fotografi locali, despre care există informații documentare, au fost: Lacher Károly, Ūrmösi Sándor, Kovács Elek și Husthy Mathyás, ultimul fiind un talentat profesor de artă fotografică, studioul acestuia reprezentând o școală de formare pentru numeroși ucenici. Suba Zoltán face parte din a doua generație de fotografi băimăreni, alături de Gerzon Adolf și Szécsen Zoltán.

Prin intermediul fotografiilor realizate în peste cinci decenii de activitate, Suba Zoltán poate fi considerat un "cronicar" al orașului Baia Mare. A realizat fotografii cu centrul vechi, cu străzile și cu clădirile impozante ale orașului, surprinzând atât evoluția urbană, cât și transformările în timp ale

unor edificii istorice. Unele fotografii au valoare de document istoric, deoarece clădirile prezentate nu se mai păstrează în zilele noastre, acestea fiind victime ale indiferenței umane sau ale procesului de sistematizare urbană din perioada comunistă (cum ar fi abatorul și moara cu aburi a orașului, clădiri fotografiate în anul 1928). Datorită faptului că a îndrăgit natura și drumețiile în împrejurimile orașului, a realizat numeroase fotografii în *plein-air*, în parcurile și în zonele de agrement ale Băii Mari.

După anul 1944, Suba Zoltán a făcut fotografii de reportaj la demonstrațiile anuale ce se desfășurau în centrul vechi al orașului pentru a marca zilele încărcate de semnificații din perioada comunistă: 1 mai (Ziua Internațională a Muncii), 9 mai (ziua victoriei împotriva Germaniei naziste), 23 august (trecerea României de partea Aliaților în cel de-al Doilea Război Mondial) și 7 noiembrie (după calendarul gregorian era sărbătorită Revoluția bolșevică din 25 octombrie 1917). Tot datorită fotografului Suba, în colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș se păstrează imagini cu vizita lui Petru Groza în Baia Mare, din octombrie 1946. În paralel, a mai realizat fotografii pentru obținerea buletinelor, a carnetelor de membru PCR, dar și pentru ziarul *Pentru Socialism*, singurul cotidian din Baia Mare cu apariții zilnice până în decembrie 1989.

Fiind pasionat de portretistică, atât în atelierul propriu, cât și în celelalte ateliere în care, temporar, și-a desfășurat activitatea, Suba Zoltán a imortalizat zeci de mii de persoane care au trăit în Baia Mare și în localitățile din împrejurimi. Pe lângă fotografiile tip-portret, a realizat fotografii de nuntă, fotografii de familie sau, pur și simplu, fotografii care au darul de a păstra în culorile alb-negru cele mai plăcute momente din viața unei persoane sau a unei familii, începând cu vârsta fragedă a copilăriei și cu prima împărtășanie. Suba Zoltán a fost primul fotograf din Baia Mare care a realizat ”manual” fotografii color, dând viață fotografiilor alb-negru cu ajutorul pensulei și a trei culori fundamentale (roșu, galben și albastru).

Valorificarea culturală a colecției Suba Zoltán

Suba Zoltán și-a dedicat întreaga viață fotografiei. În urma acestei pasiuni, transformate în artă, a rămas o impresionantă colecție de aparate și accesorii foto, dar și un număr impresionant de negative pe sticlă și celuloid. A avut o grijă deosebită pentru ordonarea și păstrarea clișeeilor, fapt pentru care persoanele care au trecut pragul atelierului său, începând cu anul 1937, pot fi identificate pe baza unui Index alfabetic întocmit de fotograf și a numerelor imprimate pe clișee.

În anul 1987, Muzeul Județean Maramureș (în prezent, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș), a achiziționat de la fotograf câteva aparate foto, majoritatea datând de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Totodată, prin donație, în patrimoniul muzeal a

mai intrat un număr considerabil de negative pe sticlă, diapozitive color (după fotografii realizate în Baia Mare și împrejurimi în toamna anului 1939), și 39 de filme foto cu valoare documentară din perioada 1944-1957. Colaborarea cu fotografii Suba a continuat și în perioada următoare, mai exact la realizarea secțiunii referitoare la istoria fotografiei băimărene, în cadrul expoziției permanente *Valori Patrimoniale*, deschisă în anul 2004 pentru a marca împlinirea a 100 de ani de activitate muzeală la Baia Mare.

Tezaurizarea bunurilor culturale referitoare la activitatea fotografului Suba Zoltán a fost și este un interes constant pentru instituția noastră, care începând cu anul 2014 a făcut demersurile necesare pentru ca impresionanta colecție de negative pe sticlă să ajungă în patrimoniul muzeal. Între anii 2014-2016, din colecția de negative pe sticlă, ce însumează 11.821 de bucăți, 5.800 de bucăți au fost achiziționate de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș (procesul de achiziție patrimonială va continua și în anii următori, până la cumpărarea integrală a colecției). De asemenea, în anul 2015 a fost achiziționat aparatul foto marca *Eisenchmil&Wachtl* (fabricat la Viena, anii 1870-1900), utilizat de Suba Zoltan în atelierul său fotografic începând cu anul 1937.

În cadrul expoziției *Suba Zoltán – omul din spatele aparatului de fotografiat*, deschisă la data de 16 noiembrie 2016, a fost reconstituit atelierul fotografic și compartimentul de prelucrare a negativelor pe sticlă și celuloid, utilizându-se, în mare parte, obiecte și accesorii foto utilizate de către fotograf. De asemenea, au fost expuse documente personale, albume cu fotografii de familie, imagini cu orașul Baia Mare, aparate foto și negative pe sticlă, atât din colecția particulară Suba Zoltán, cât și din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș.

Prezentarea activității fotografului băimărean Suba Zoltán intenționăm să nu se oprească la acest nivel. Din punct de vedere documentar, pe baza imaginilor rezultate prin scanarea negativelor pe sticlă, dar și a Indexului alfabetic, în următorii ani vom încerca să identificăm personalitățile locale (primari, funcționari publici, profesori, medici, avocați, ofițeri de carieră etc.) care și-au pus amprenta asupra dezvoltării orașului Baia Mare în perioada interbelică. De asemenea, prin colaborarea mai multor instituții muzeale (din Cluj-Napoca, Oradea, Bistrița, Făgăraș, Satu Mare, Baia Mare) tematica proiectului expozițional poate fi extinsă, în scopul prezentării publicului larg a principalilor promotori ai fotografiei în marile orașe ale Transilvaniei în secolele XIX-XX.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1-2 – Ioan și Etelca Suba – părinții fotografului Suba Zoltán.

Fig. 3 – Discipoli în atelierul lui Huszthy Matyás (în mijloc, Suba Zoltán), în anul 1927.

Fig. 4 – Fotografii Huszthy Matyás și discipolii săi (1929).

Fig. 5 – Autoportret - compoziție foto realizată la Târgu Mureș (august 1929).

Fig. 6 – Suba Zoltán (în mijloc), alături de doi colegi în atelierul fotografului Aladics Zoltán din Miercurea Ciuc (noiembrie 1931).

Fig. 7-8 – Suba Zoltán alături de camarazii de arme. Fotografii realizate la Giurgiu, în vara anului 1934.

Fig. 9 – În centrul vechi al orașului Baia Mare (1936). În fundal, strada Podul Viilor și biserica reformată.

Fig. 10 – Fotografie realizată la Budapesta, în anul 1937.

Fig. 11 – Suba Zoltán cu soția sa, Rozalia (cca. 1950).

Fig. 12-15 – Suba Zoltán în diferite etape ale vieții (fotografii realizate în anii: 1928 – **fig. 12**; 1930 – **fig. 13**; 1934 – **fig. 14** - în fundal fostul hotel *Ștefan* din Baia Mare; 1936 – **fig. 15**).

Fig. 16 – Alături de colegii de la Institutul Pedagogic din Baia Mare (cca. 1977).

Fig. 17 – Cartea de muncă a lui Suba Zoltán, primită la sfârșitul perioadei de ucenicie (1929).

Fig. 18-20 – Fotografii cu orașul Baia Mare (1928-1931).

Fig. 21-22 – Vizita lui Petru Groza în Baia Mare (octombrie 1946).

Fig. 23-26 – Fotografii realizate la 9 mai 1945 (în fig. 25, Alexandru Rusu, episcopul greco-catolic al Maramureșului între anii 1930-1948).

Fig. 27-30 – Fotografii de studiu, tip-portret (după 1937).

Fig. 31-36 – Imagini de la deschiderea expoziției temporare *Suba Zoltán – omul din spatele aparatului de fotografiat* (16 noiembrie 2016) și de la masa rotundă *Fotografia – document istoric. Colecția Suba Zoltán* (23 mai 2017).

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 19

Fig. 20

Fig. 21

Fig. 22

Fig. 23

Fig. 24

Fig. 25

Fig. 26

Fig. 27

Fig. 28

Fig. 29

Fig. 30

Fig. 31

Fig. 32

Fig. 33

Fig. 34

Fig. 35

Fig. 36